

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒ ԱՌԻԹՈՎ

Յինանց շրջանին յաջորդող Եկեղեցական-Ազգային տօները առիթ կուտան մեր ներկայ անդրադարձումներուն: Տօներ՝ Ս. Հռիփսիմեանց, Ս. Հօրն մերոյ Գրիգորի երկրորդ Լուսաւորչին, Տրդատայ Թաղաւորին, Կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի, Մեծին Ներսէսի, և Ս. Թարգմանչաց վարդապետացն կը կազմեն տօնաւորքին ամբողջութիւնը: Անձեր՝ որոնք մթին ժամանակներու մէջ կերտեցին Հայ պատմութեան անհաւասարելի շքեղութեամբ էջերը, որոնք այսօր ևս կը մնան աւելի քան հրահանգիչ:

Դժբախտ են ժամանակները Մեծն Տրդատէն մինչև Վարդանանք, ուր մեր պատմութիւնը կեանքի և մահուան անհաւասարելի պայքարն է, ուր մեր ինքնակացութեան ամենէն տիրական զէնքերը, քաղաքական կազմ, մշակոյթ, կրօն ու նոյնինքն մեր զոյութիւնը ձգուած է քմայքին մեր հզօր դրացիներէն անոր՝ որ ժամանակին հետ իրեն պիտի սեպհականէր նժարին զօրութիւնը: Ու այս բոլորին հետ տակաւին դժբախտութիւնը մեր ներքին պառակտումներուն որ կը պարպէր մեր ազգային կենսունակութիւնը վերածելու համար մեզ օր մը յետախաղ կորսուած բաբելոնի մը, որուն յիշատակութիւնը եթէ կը տեւականացնեն մշակոյթի քանի մը փլատակներ, մերը՝ մանաւանդ նախաքրիստոնէական դարերուն զուրկ էր զինք յաւերժացնող քանի մը մշակուած արժանիքներէ իսկ: Ո՞վ պիտի վերբերէր մահուան տենդէն կոտտացող ժողովուրդ մը յետախաղաղ շքացումէն:

Աննպաստ պայմաններու ժողովուրդ և սակայն ինքզինք իրազործելու անյազ ձգտումով լեցուն, այդ օրերուն մանաւանդ զիտցէր էր կերտել նաև փառքը շողարձակումներու, որոնք կեանքին մութ բաւիղը պիտի վերածէին յստակ ու ինքնավստահ գնացքի մը, նուաղման իւրաքանչիւր կէտին վերբերելով լոյսի գէմք մը՝ Լուսաւորիչ, Տրդատ, Ներսէս, Կոյսեր ու Թարգմանիչներ: Անոնք պիտի գային այդ մութ դարերուն տալու մեզ մեր ոգեկանութիւնը որ պիտի վերբռնէր Հայն ու իր ամբողջ մշակոյթը իւրայատուկ իր ձեւին մէջ, որ չէ այլեւս Հռովմինը կամ Պարսիկինը, այլ որ պիտի ըլլար Հայունը, անօր էութեան ամենէն խորունկ ալբերէն իսկ փրթած, որ պիտի միաձուլէր մեր պառակտեալ դրոյթը միակ ու զիտակից ամբողջի մը մէջ:

Անորոշ է՝ թէ նախքան բրիստոնէութիւն ինչ արժէքներու երկրպագուն, կամ ինչ իտէալականներու միութիւնն է Հայը: Լուսաւորիչ և Տրդատ իրենց ժողովուրդի բրիստոնէացումով կը դառնան մեծ, իրական արժէքներու, իրազործումներու (որ նոյնինքն Բրիստոնէութիւնն իսկ է իբրև մարդկային կատարելութեան վերջնական ձև) ձգտումին հիմնադիրներ: Ու անձնաւորութիւններ (ժողովուրդ կամ անհատ) կ'ըլլան զեղեցկօրէն յստակուած ու անխոցելի միութեան մը մէջ ամբողջացած, երբ իրենց կէտ նպատակի ունին մեծ իտէալա-

կաններու ձգտումին միութիւնը: Եւ սակայն այդ ձգտումին զուգընթաց ըլլալու է զոհողութիւնը, ընդդէմ մարդկային, ընկերային բոլոր այն տկարացումներուն ուր բնականօրէն իսկ մեծ սկզբունքներու արժանիքը կը ստորադասուի կիրքերու քմայքին: Լուսաւորիչ Տրդատով շահուած մեծ իտէալականի մը միութիւնը անհրաժեշտ է որ իր խոյանքին յենակէտ ունենար Հռիփսիմէի անսակարկելի զոհողութեան շաղախը ընդդէմ բոլոր տկարացումներու և մանաւանդ Ներսէսի մը նախանձայոյզ ուժականութիւնը որպէս մղիչ՝ սուրբ ձգտումներու անվթար պահպանումին, յարատեւումին, նոյնիսկ ի զին ծանրագոյն զոհողութեանց: Պատմական մեծ ու բարերար անկիւնադարձի մը զուգընթաց խանդին, նախանձայուզութեան, զոհողութեան քով թարգմանիչներ տեսակ մը մտածող ուղեղն են, յանկարծական փայլատակումէն յետոյ հանդարտ, տրամաբանող միտքը, որ պիտի զիտնար լոյսին հրաշքը իր բոլեական փայլատակումէն անդին՝ ընել բոլոր դալիք սերունդներունը, խորացնել, հիմնաւորել, յաւերժներու դիրին արձանացնել զայն իբրեւ ամենէն թանկագին ու կենսագործող կտակը երեք դարերու մեծագործ սերունդներուն: Եկեղեցական և ազգային մեծ այս սուրբերը կը կազմեն այդ արտում դարերու սփոփարար լուսապսակումները, վասն զի իրենց ճիգերուն զուամարը կերտումն է մեծ այն ոգեկանութեան որ ընդդէմ ամէն տեսակ քայքայիչ պայմաններու, Հայը կը վերածէր գիտակից ու անքակտելի ամբողջութեան:

Մեր ժողովուրդը կենսագործող այդ ոգեկանութեան զգալի, ապրող, հարազատ արտայայտիչն է Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցին, որ իբրեւ կանխահոգ, նախախնամական ձեռակերտը մեծ այդ սուրբերուն եղաւ մեր խորտակուած քաղաքական ուժին յարակից՝ վառարանը հոգեկան-հոգեւոր-ցեղային միութեան, գիտակցականութեան: Հայ Եկեղեցին իբրեւ հարազատ ժառանգորդ՝ յաւերժացուց զինք հիմնադրող մեծ այդ հոգիներու աշխատանքի ոգին, անոնցմէ յետոյ՝ ինք իր կարգին դառնալով գերագոյն առաջնորդ, որով պիտի վերբերուէր մեր ժողովուրդը իր կեանքի բոլոր տեսակի մութերէն, մինչև մեր օրերը ուր պայմանները կը թուին յառաջ գալ անոպայ, սխալ դասաւորութեամբ մեր իսկ զաւակներուն կողմէ:

Մեր օրերը իրենց դժբախտութեամբ ունին հանգիստութիւն մը հին այդ օրերուն հետ: Մեր սփիւռքը ցաւաղին դրոյթ մըն է ոչ միայն արտաքին — օտար — սպառիչ, անբարեացակամ պայմաններու, այլև ներքնապէս տարանջատ ու ցրուած, որուն համար իր ամենէն հզօր սրբութիւններն իսկ կը օնք — մշակոյթ դադրած են կարծէք (լաւ ևս ըլլար ըսել, կան մարդեր որոնք անըմբռնելի, անսփրս սկարաւսութեամբ կ'ուզեն դադրեցնել) ըլլալէ զօդիչ կապը հոգեկան-հոգեւոր, ցեղային ամբողջութեան մը: Մեր համայնական կեանքը իր բոլոր երեսներուն վրայ այլևս դարձած է միայն ու միայն արձանագրութիւնը անոպայ պայքարներու, որոնք լրջախոհ մտածումներու արժէկշիռին առջև պիտի հանդիսանային աւելի քան նուաստացուցիչ ու մեզ տկարացնող ամէն ճակատի վրայ, մեր եկեղեցիներէն մինչև մեր դպրոցներն ու խմբակցութիւնները:

Մեր ժամանակաշրջանը չի կրցաւ իր աննպաստ պայմաններուն քով ստեղծել նաև պայմանները լուսաւոր երեւոյթներու, ուր մեծ ձգտումներու համեմալ ընթացքը հարթէր մեր օրերուն տատամսոտ գնացքը: Ու այս օրերուն

մանաւանդ՝ հրահանգիչ է օրինակը մեծագործ մեր նախնիքներուն, որոնց հանձարեղ իմացականութիւնները մեր դժբախտ օրերուն հետ իսկ զիտցեր են ստեղծել նաև մեր զոյւթեան կենսառօլ՝ պայմանները։ Այս օրերուն աւելի քան անհրաժեշտ է մեզ համար Լուսաւորիչ-Տրդատներու անվերապահ ձգտումը դէպի սկզբունքներու իտէալականներու ճշմարտագոյնը, զեղեցկագոյնը ու բարին, որոնց խանդը ալ մարէ կիրքերը փոքրօքութիւններուն, ստորին եսակաւութիւններուն — ցաւոտ պալարները մեր համայնական ամբողջութիւններուն։ Մեծ ու իրաւ իտէալականներու ներկայութիւնը և ապրումը միայն պիտի կրնայ լարել մեր պայքարի ոգին՝ ըլլալու համար իր մէջ մաքրուած սուրբ նախանձալուզութիւնը բարին ու ճշմարիտին։ Այդ սրբագործուած նախանձալուզութեան անկաշառ խոյանքը պիտի զիտնայ առաջնորդել մեզ զոհողութիւններու ազնուագոյնին ու անշափելիին, որով միայն կրնան չքանալ մեր մարդկային տկարութիւններուն ճղճիմ քմայքները։ Այս բոլորէն յետոյ՝ մեզի համար անհրաժեշտ է իմաստուն, զիտակից, միտքը մեր Հայրերուն, որ զիտնար ոչ միայն արամաբանութիւնը իրաւ արժէքներուն, այլ մանաւանդ հեռու վաղանցուկ խանդավառութիւններէ տեւականացնել բարիքը այդ մեծ իտէալականին — ոգեկանին ժամանակներու, սերունդներու լայն երկայնքին, փոխան ատելութեան բաժանարար ոգիին, որ այսօր անհաշիւ կը ներարկուի մեր մատաղ սերունդին։

Ու մանաւանդ այսօր, աւելի քան երբեք, անհրաժեշտ է որ մեր զուրգուրանքին ու սերտողութեան առարկան ըլլայ մեր իմաստուն Հայրերէն մեզի հրիտակուած, և իրենց մեծ ոգեկանութեան զգալի, հարազատ միութիւնը եղող Հայաստանեայց Մայրենի Ս. Եկեղեցին։ Այդ սերտողութեան մէջ միայն մենք պիտի գտնենք զաղտնիքը ըլլալու նման մեր նախնիքներուն աստուածասիւյ, սրբացած հոգին ու անապակ Հայր։ Ասոր համար անհրաժեշտ է որ մեր Մայրենի Եկեղեցին, Հայուրեան Սրբուրիւն Սրբոցը, հեռու մնայ մեր կործանարար ու եղբայրադաւ վէճերու սին շահատակութիւններէն ու ամենօրեայ անկշիռ սլաքումներէն, որպէսզի՝ ան չի պղտիկնայ իր նշանակութեան մէջ, այլ ընդհակառակը ըլլայ միայն ու միայն վառարանը իր իսկական ու մեծ կոչումին, կերտել մեր ցեղին զաւակները իբրև Հայ-Քրիստոնեայ։

Այս պարագային՝ միայն մեր եկեղեցին անարգել պիտի ըլլայ տէրը իր մեծ կոչումին դառնալով փրկարար ամբողջ մեր ըզկտուած իրականութեան, ու խորհրդանշանը սիրոյ և միութեան։ Ի սէր այդ միութեան անհրաժեշտ է համագործակցութիւնը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ զիսակից ու հաւատարմութեամբ զաւակներուն անխափր, հատուածական ինչ զաղափարարանութեան ալ հետեւին անոնք, մանաւանդ այս օրերուն ուր դառնազգեստ ոտխնները արթուն կը սպասեն փերեկտելու, յափշտակելու համար ինչ որ կարելի է, ապաքրիստոնեայ անխըղձութեամբ օգտագործելով մեր ներքին տկարացումներն ու թեթեւացումները, զինելով նոյն ժողովուրդէն ու նոյն աւագանէն ծնած եղբայր եղբօր ու զաւակը իր հարազատ մօր — Մայրենի Եկեղեցիին — դէմ։

Մեր Հայրերուն յիշատակին տօնախմբութիւնը, սրտառուչ կոչն է անոնց, մեր այս տրտում օրերուն մանաւանդ, բոլորուելու իրենց անբաժանելի, անխորտակելի ոգեկանութեան և անոր մարմնացած հարազատ արտայայտութիւնը եղող Հայաստանեայց Սուրբ, Ուղղափառ, Առաքելական, Մայրենի Եկեղեցիին չուրջ սիրոյ, համերաշխութեան և զոհողութեան զրաւականներով։